

(Jelige: Régi dolgok)

Széphalom

Amikor egyszer, néhány éve egy ismerős együttes vezetőjét megkértem, adjanak koncertet a kis széphalmi templomban, és rákérdeztem a honoráriumra, azt mondta, a fellépésért nem kérnek semmit, de jó lenne, ha az útiköltséget kifizetnék, tekintettel a nagy távolságra. Azt hitte, a zempléni Széphalomról beszélek, és nagyon meglepődött, amikor megtudta, hogy nem az ország másik végébe kell elmenni, csak az egyik fővárosi kerületbe. A második kerületbe.

Persze, ez nem volt mindig így. Amikor a szüleim a múlt század negyvenes éveiben nyaralótelket keresve ráakadtak az itteni Széphalomra, ez akkor még a fővároson kívüli kis vidékies település volt, szinte még falu. A Bethlen Gábor utcában, ahol a telket megvásárolták, és a környékbeli hasonló kis utcákban nem volt kiépített úttest, nem volt járda, nem volt vezetékes víz. A kertekben néhol ásott kutak voltak, máshol csak esővízgyűjtő ciszternák, ahonnan vödörrel húzták fel a vizet locsoláshoz, mosakodáshoz. Az ivóvizet egy messze levő utcai vízcsapból kellett kannákban felhordani a hegyre. Ház se volt túl sok, és ezek egy része is kisebb, néha teljesen fából készült víkendház volt. A lakóházak többsége földszintes volt és legfeljebb két-három szobás. Sok volt a beépítetlen terület. Elég volt néhány lépést tenni és máris a szabad természeti környezetben találtuk magunkat. A Bethlen Gábor utca felső végénél már üres, lakatlan hegyoldalhoz értünk, ahonnan olyan messzire elláthattunk, hogy augusztusban végignézhattuk a távoli fővárosi tűzijátékot. Télen pedig akadálytalanul lesíelhettünk a Máriaremetei útig, ahonnan a Nagyréten keresztül elmentünk a Petneházyrétre. Az volt az igazán jó sítérep! (Próbálnánk most lesiklani síléccl az egykori üres hegyoldalon. Mindenütt házakba ütköznénk.) Széphalmot a Hűvösvölgyig közlekedő villamossal közelítettük meg, onnan gyalog kellett tovább jönnünk. A korábban rövid ideig működő helyi autóbusz-körjárat addigra már megszűnt. Ez a nagy gyaloglások időszakosa volt.

A telekvásárláskor, tizenkét évesen csak annyit éreztem az új helyzetből, hogy találtunk egy gyönyörű, erdős-hegyes helyet, ahová időnként kiszabadulhatunk a zajos fővárosi lakásból. Jóval később kezdtem másképp is figyelni a helyre, felnőtt koromban, amikor már állandó széphalmi lakos voltam, és amikor Széphalom már Budapesthez tartozott. Egy idő után többet akartam tudni arról a helyről, ahol élek. Keresgéltem kezdtem könyvtárakban, levéltárakban, hivatalokban, helyi gyűjteményekben, beszélgettem régóta itt élőkkel, és végül sikerült kapnom egy addiginál részletesebb képet a lakóhelyemről, még ha maradtak is megválaszolatlan kérdések. Így például máig nem tudom, honnan ered a helynév, van-e valami köze az egykori zempléni Bányácskához, amelyet Kazinczy keresztelt át a Széphalom névre? A megkérdezett helybeliek között vannak, akik Kazinczy-tiszteletnek tulajdonítják a névadást és úgy tudják, hogy Klebelsberg Kunó gróf volt a névadó, de erre nem találtam bizonyítékot. Megpróbáltam utána nézni, hogy van-e az országban még más Széphalom is, de csak egy hasonló helynevet találtam: A Magyar Szent Korona Országainak Helységnevtára 1913. évi kötete számon tart egy „Széphalmi dűlő” nevű, Újkécskéhez tartozó házcsoportot Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében.

Amint a keresések nyomán megtudtam, a mai budapesti Széphalom eredetileg Pesthidegkút nagyközség határterülete volt, erdő, majd szántó föld, és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye pomázi, később Buda-környéki járásához tartozott. Benépesülése akkor kezdődött el, amikor ezt az üres területet megvásárolta és építési telkekre kifarcellázta az óbudai

takarékpénztár. A telekvásárlást, letelepedést a villamosvonal kiépülése is elősegítette. A Hűvösvölgybe jövő fővárosi villamosvonalat a Margit körúton át a Széna tértől a Zugligetbe vezető vonalból ágaztatták ki Budagyöngyénél 1900-ban – és kevésen múlt, hogy nem haladt el egészen Máriaremetéig! Arról, hogy voltak ilyen tervek, helyi visszaemlékezésen kívül konkrét adatokat is találtam egy jegyzőkönyvben, amelyet a Székesfehérvári Püspöki Levéltárban őriznek. A „Máriaremete-Boldogasszony-Kápolna-Egylet” 1914. április 8-i közgyűlésén készült jegyzőkönyv szerint egy érdekeltség Gyula Sándor pesthidegkúti főjegyző vezetésével kezdeményezte a villamosvonal továbbépítését a Hűvösvölgyből az Ördögárok úton át Máriaremetére, és a templom megkerülésével Széphalmon át vissza a hűvösvölgyi végállomásig. A Közúti Vaspálya Társaság vállalta volna a vonal építését és üzemeltetését saját embereivel, ha alakul ehhez egy részvénytársaság 300 ezer korona értékű részvénnyel. Ebből akkor 170 ezer korona értékű jegyzés már biztosítva volt. A tervet végül is az 1914-18-as háború hiúsította meg.

Nem sokkal később Széphalom egyszer csak majdnem eltűnt a térképről. Erről egy 1919. május 5-én kelt rendelet intézkedett, ahogy a KSH egyik kiadványában, Magyarország történeti statisztikai helységnévtárában olvastam. A rendelet szerint miután 1919. április 8-án Pesthidegkút egyik külterületi lakott helye különvált és Remetekertváros néven önálló nagyközséggé alakult, Széphalomnak egyesülnie kellett volna vele, és az így létrejövő új nagyközségnek Remetehalom lett volna a neve. Szerencsére ezt a rendeletet a Tanácsköztársaság bukása után hatálytalanították.

A környékbeli településeket Nagy-Budapest kialakításakor vonták be a fővárosba, 1950. január 1-jétől, amikor 7 várost csatoltak Budapesthez, és 16 nagyközséget, köztük Pesthidegkutat is. Így lett Pesthidegkút a hozzá tartozó külső területekkel együtt Budapest második kerületének része, ahogy akkor hívták: a II/A kerület. A széphalmiak eléggé nehezen szoktak hozzá, hogy postai levélcímeikbe ez a szürke név került a színes Széphalom név helyébe.

Ha 1919-ben Széphalom területi egysége végül érintetlen maradt is, sorsát, úgy látszik, mégse kerülhette el. Egy jóval későbbi közigazgatási változtatással egy része mégis átkerült Remetekertvároshoz, 1990-ben, az akkor még működő Fővárosi Tanács határozata alapján, amellyel Budapest egész területén kijelölték az egyes városrészek határait. Ez a nagyarányú területi beavatkozás a rendszerváltással, az önkormányzatok megszerveződésével, az új választásokkal, a választókerületek kialakításával függött össze. A szavazók száma időközben a betelepülések, lakásépítkezések miatt helyenként megnövekedett, ezért a Fővárosi Tanács néhol szükségesnek látta ezzel arányosan a városrészhatárok megváltoztatását, ahogy Széphalom és Remetekertváros esetében is. Széphalom addig érintetlen területéhez 1989-ben még a következő utcák tartoztak: Aszu köz, Aszu utca, Attila utca, Bercsényi, Bethlen Gábor, Dér, Fuvola, Járóka, Kánya, Kardos, Kassa, Kazinczy utca, Kerényi Frigyes utca páros oldala, Kossuth Lajos utca, Kő, Kökény, Kölcsey utca, Kővári út, Községház utca, Lehel, Len, Mester, Mikes Kelemen, Muhar, Nagyvárad, Nyár, Petőfi, Pincszer, Rodostó, Síp, Sóvirág, Szabadság, Szamorodni utca, Széchenyi utca páros oldala, Vadkörte, Várhegy, Vörösmarty, Zrinyi Miklós utca. A fővárosi tanácsi döntéssel ennek a széphalmi területnek mintegy a harmada sodródott át Remetekertvárosba, vele együtt a mi utcánk, a Bethlen Gábor utca is. A határrendezés egyik itteni furcsa következménye lett, hogy ahol a széphalmi templom áll, annak a sarokteleknek Kossuth utcai oldala Széphalomhoz tartozik, a másik, Petőfi utcai oldala viszont Remetekertvároshoz. Így tehát a széphalmi templom fele Széphalmon van, másik fele Remetekertvárosban.

Akik régóta élnek Széphalmon, azoknak mostanáig sem sikerült teljesen megemészteniük azt a nagy változást, amit az itteni határeltolódás jelentett. Ők, velem együtt továbbra is széhalminak érzik magukat. Persze már nem sokan, és már nem is sokáig. Kilencvenegy éves szomszédokkal néha összeszámoljuk, hányan vagyunk itt még a „régiek” közül az utcánkban. A számolás nem tart soká.

Ilyenkor eltűnődöm: hol van a réges-régi, a gyerekkori Széphalom?